

УДК 377.015.31:502/504:004
 DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/41-3-35>

Наталія ТРОФІМЧУК,
 orcid.org/0000-0002-9597-1293
 аспірантка кафедри суспільних дисциплін
 Національного університету водного господарства та природокористування
 (Рівне, Україна) nataliatrofimcuk66@gmail.com

МЕТОДОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІКО-ГУМАНІТАРНИХ КОЛЕДЖІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ

У статті розкрито методологію формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами інтегративного підходу, що й становить мету дослідження. Для її реалізації з'ясовано ефективність педагогічних умов та структурно-функціональної моделі дослідження. Доведено, що формування екологічної культури студентів узгоджується з наступними етапами педагогічного експерименту, зокрема: рефлексивним, ціннісним, орієнтаційним та діяльним, які скеровані на реалізацію педагогічних умов дослідження: забезпечення екологічної спрямованості змісту економіко-гуманітарної підготовки студентів; оволодіння методами і принципами екологічної етики, заснованої на визнанні морального статусу природи та її ціннісного потенціалу; організація екологічно орієнтованого освітнього середовища як фактора соціалізації та актуалізації особистісного потенціалу студента; забезпечення соціально-економічної та правової мотивації екологічно доцільної діяльності.

Зроблено висновок про те, що результативність педагогічних умов та структурно-функціональної моделі забезпечується удосконаленням змістового наповнення та методичного забезпечення курсів «Екологія», «Біологія», «Загальна психологія», «Анатомія», розв'язанням ситуаційних задач, написанням есеїв на проблемну екологічну тему, використанням методів проблемного навчання, проведенням лекцій-бесід, лекцій-дискусій, лекцій-візуалізацій, впровадженням інноваційних технологій, кейс-методів, case-study, мозкового штурму, методу імітаційного моделювання, з допомогою якого навчальне середовище коледжу стає імітаційною платформою туристичної діяльності, соціально-психологічних тренінгів, зокрема оксфордських дебатів, різних форми дискусії – круглих столів, форумів, симпозіумів, дебатів, що в цілому дозволяють сформувати сучасний екологічний світогляд та усвідомлену готовність природозахисної діяльності та умов існування і розвитку людської особистості.

Ключові слова: екологічна культура, інтегративний підхід, інноваційні технології, імітаційне моделювання, оксфордські дебати.

Nataliia TROFIMCHUK,
 orcid.org/0000-0002-9597-1293
 Postgraduate student at the Department of Public Disciplines
 National University of Water Management and Natural Management
 (Rivne, Ukraine) nataliatrofimcuk66@gmail.com.

METHODOLOGY OF FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE OF STUDENTS OF ECONOMIC AND HUMANITARIAN COLLEGES BY MEANS OF INTEGRATIVE APPROACH

The article reveals the methodology of formation of ecological culture of students of economic and humanitarian colleges by means of an integrative approach, which is the purpose of the study. To implement it, the effectiveness of pedagogical conditions and structural-functional model of research is clarified. It is proved that the formation of ecological culture of students is consistent with the following stages of pedagogical experiment, in particular: orientation of the content of economic and humanitarian training of students; mastering the methods and principles of environmental ethics, based on the recognition of the moral status of nature and its value potential; organization of ecologically oriented educational environment as a factor of socialization and actualization of personal potential of the student; providing socio-economic and legal motivation for environmentally sound activities.

It is concluded that the effectiveness of pedagogical conditions and structural-functional model is ensured by improving the content and methodological support of courses "Ecology", "Biology", "General Psychology", "Anatomy", solving situational problems, writing essays on problematic environmental topic, using problem-based learning methods, conducting lectures-talks, lectures-discussions, lectures-visualizations, introduction of innovative technologies, case-methods, case-study, brainstorming, method of simulation modeling, by means of which the college learning environment

becomes a simulation platform of tourist activity, socio-psychological trainings, including Oxford debates, various forms of discussion - round tables, forums, symposia, debates, which in general allow to form a modern ecological worldview and conscious readiness of environmental activities and conditions of existence and development of human personality.

Key words: *ecological culture, integrative approach, innovative technologies, simulation modeling, Oxford debate.*

Постановка проблеми. Формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами інтегративного підходу неможливе без необхідної системи знань, норм, стереотипів та правил поведінки у природному світі, культурних традицій, життєвого досвіду, емоційно-ціннісних переживань, взаємодії людини і природи на основі культурних традицій, що урівноважує людське буття, сприяючи подоланню його природної обмеженості. З цією метою перед нами постало завдання з'ясувати ефективність педагогічних умов та структурно-функціональної моделі формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами інтегративного підходу. Також нам було важливо визначити, які інноваційні підходи та фактори можуть найбільшою мірою сприяти досягненню бажаних результатів навчально-виховного процесу та побудові нового дидактичного досвіду.

Аналіз досліджень. У цьому плані напрацьована достатньо ґрунтовна платформа педагогічної інноваційної парадигми, висвітлена у наукових дослідженнях А. Алексюка, І. Доброскок, Г. Клімової, В. Кременя, С. Пролєєва, М. Лисенка, П. Сауха та ін. У центрі педагогічного досвіду Ю. Бабанського, В. Безпалька, С. Гончаренка, І. Зязюна, Н. Тализіної, М. Ярмаченка, О. Фатхутдінової – інноваційні форми і технології та перспективи їх використання в освітній практиці, які сприяють адаптації освітнього процесу до новітніх вимог і соціальних запитів.

Мета статті – розкрити методологію формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами інтегративного підходу.

Виклад основного матеріалу. Формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів засобами інтегративного підходу узгоджується з етапами педагогічного експерименту нашого дослідження. Зокрема нами було передбачено чотири етапи: 1 – рефлексивний, 2 – ціннісний, 3 – орієнтаційний та 4 – діяльнісний. Рефлексивний етап був спрямований на реалізацію першої педагогічної умови – забезпечення екологічної спрямованості змісту економіко-гуманітарної підготовки студентів. На нашу думку, рефлексія на цьому етапі постає найбільш доцільним інструментом аналізу, моделювання та педагогічної взаємодії. Відповідно методологічною страте-

гією у цьому разі має стати удосконалення змістового наповнення та методичного забезпечення курсів «Екологія», «Біологія», «Загальна психологія», «Анатомія», організація науково-дослідної роботи студентів, використання інноваційних технологій, головною метою вивчення яких є «виховання екологічної відповідальності як міри прояву свободи людини в умовах екологічної необхідності» (Мамедов, 1996: 30). Уточненням згаданої стратегії постають завдання часткового характеру: формувати афективний рівень свідомості шляхом експлікації біосферних функцій людини; сприяти становленню екологічної свідомості шляхом вивчення принципів організації і функціонування екосистем, оволодіти сучасними технологіями та методами збереження довкілля; знати структуру географічної оболонки та антропогенний вплив на її складові (атмосферу, гідросферу, літосферу та біосферу); глобальні екологічні проблеми людства тощо, – визначені програмою курсу «Екологія». Відповідно до навчально-методичних матеріалів цього курсу (Навчально-методичний посібник з екології, 2016), у його основу передусім покладено засвоєння термінологічного інструментарію, а саме екологічних понять, що актуалізують проблемне поле дослідження. Прикметно, що система основних понять вивчається поетапно на кожному семінарі. Так, за темою семінару № 2 «Поняття середовища існування. Абіотичні, біотичні й антропогенні чинники середовища» (передбачено знання таких категорій, як: середовище існування, водне середовище, наземно-повітряне середовище, ґрунтове середовище, «екологічна ніша» екологічні чинники, діапазон стійкості, еврибіонтні види, стенобіонтні види, абіотичні чинники, кліматичні чинники, ксерофіти, мезофіти, гігрофіти, едафічні чинники тощо, на семінарі № 6 «Урбосистеми та їх вплив на екологічний стан навколишнього середовища, здоров'я людини» студенти засвоюють такі поняття, як: екологічна криза, урбанізація, урбосистема, деурбанізація, мегаполіс, агломерація, смог, ядерна зима, кислотні опади, глобальне потепління, парниковий ефект, антропогенний ландшафт, несприятливі процеси, небезпечні процеси, катастрофічні процеси, пилові бурі, повені, зсуви, обвали, селі. Шляхом опрацювання теми «Сучасна екологічна ситуація в Україні» (семінар № 8) студенти засвоюють поняття: зона екологіч-

ного лиха, радіоактивне забруднення, демографічна ситуація, гідромеліорація, катастрофічна екологічна ситуація, екологічні ризики, розміщення продуктивних сил, кислотні опади тощо (Навчально-методичний посібник з екології, 2016). Проте засвоєння термінологічного апарату аж ніяк не має відбуватися механічно шляхом елементарного зазубрювання і автоматичного відтворення. Ми мусимо пам'ятати, що «продуктивне мислення формується тільки у проблемних ситуаціях, які сприймаються як протиріччя між наявними і новими знаннями. Ефективним навчання може бути лише в процесі дослідження» (Фіцула, 2006: 52).

Принцип наступності у процесі навчання вимагає активного засвоєння нових знань, які нашаровуються на уже відомі мисленнєві конструкції, забезпечуючи фіксацію попереднього досвіду людини. Націлюємо студентів на те, що серед трьох способів цієї фіксації або запам'ятовування найменш продуктивним є механічний, що вимагає багатократного повторення матеріалу. Ми пропонуємо студентам освоїти логічний та мнемотехнічний способи фіксації предметної термінології. Так логічний спосіб дозволяє встановити смисловий зв'язок між окремими поняттями і перебудувати його відповідно до встановлених смислових відношень. Мнемотехнічний спосіб запам'ятовування ґрунтується на тому, що матеріал переводиться в іншу знакову систему, в інші образи, які людині легше зберегти в пам'яті. Одним із провідних видів мнемотехніки є асоціативний спосіб запам'ятовування.

Наприклад, ми пропонуємо студентам встановити логічні зв'язки між заданими термінами – природні умови, природні ресурси, природні блага, вичерпні і невичерпні ресурси, техносфера, техногенез, якість навколишнього середовища, екологічні показники.

Іншим варіантом завдань цього типу може бути створення асоціативних ланцюжків, наприклад «Заповнити прогалини асоціативного ланцюжка – косна речовина – біокосна речовина – ... – радіоактивна речовина – ... – космічна речовина – біологічний кругообіг – біогеохімічний кругообіг».

Так само доцільно запропонувати студентам увести у смисловий контекст розповіді на певну тему, наприклад «Джерела забруднення природного середовища», наступні поняття: атмосфера, літосфера, надра землі, деградація ґрунтів, ерозія ґрунтів, засолення, техногенні ґрунти, рекультивация, меліорація, пестициди. Переконаємо студентів у необхідності вільного володіння засадничих понять екології, позаяк вони складають наукову

основу збереження і перетворення природи і суттєво розширюють горизонти екологічної культури, активізуючи інтелектуальний та мисленнєвий потенціал.

У цьому плані важливо не упустити проблемне навчання як одну із педагогічних технологій, специфікою якої є пошуково-дослідна діяльність студентів, що значно змінює мотивацію пізнавального процесу. З цією метою нами апробовано проведення лекцій-бесід, лекцій-дискусій, лекцій-візуалізацій. Їх різновидом є проблемна лекція, під час якої разом із викладом нормативних положень курсу пропонується коло дискусійних питань, недостатньою мірою розроблених наукою або таких, що їй суперечать. Доцільно підкреслити, що проблемна лекція подає нову інформацію так, що студентові не залишається іншого вибору, окрім як «відкрити» її, знайти і розв'язати наявні суперечності.

Прикладом може слугувати обговорюваний у процесі викладу на заняттях з екології факт швидкого зростання пустель світу через нераціональне природокористування, що досягає 20 га/хв. Викладач акцентує увагу на тому, що сучасна наука сьогодні фіксує факти квітіння пустель. Студентам належить вирішити питання, чи можемо ми вважати цей факт сигналом зворотнього процесу?

У контексті сказаного необхідно також відзначити конструктивну роль ситуаційних задач, які залежно від мети навчання і методичних підходів поділяються на теоретичні, практичні (мають прикладний характер), прості (пов'язані з матеріалом однієї теми або блоком тем однієї дисципліни); комплексні (пов'язані з матеріалами декількох різних тем курсу або інших дисциплін); проблемні (не мають однозначного рішення) (Педагогічні інновації : ідеї, реалії, перспективи, 2001). Головною ознакою ситуаційних задач є те, що вони звернені до конкретної проблемної життєвої ситуації і передбачає багато варіантів свого розв'язання.

Наприклад, ситуація 1. Під час благоустрою паркової зони міста було вирубано багато старих дерев, які так і не вивезли з території парку, мотивуючи це дороговизною послуги. Тим часом, розпиляні колоди створювали багато незручностей для молоді і могли стати причиною травматизму. З другого боку, парк втратив респектабельний вигляд, а по-третє, старі колоди як вмістилище хвороботворних організмів могли стати реальною загрозою для молодих насаджень. Студенти мають запропонувати найбільш оптимальний вихід із ситуації, що склалася.

Ситуація 2. Щоб пришвидшити розтавання снігу, дороги і тротуари посипають сіллю, яка

по-перше, посилює корозію окремих деталей автомобілів, по-друге, під час висихання викликає алергенну небезпеку на дорогах, по-третє, змивається весняною повинню у ґрунт, що становить реальну загрозу рослинності. Як уникнути цієї загрози? Зауважимо, що кожна із запропонованих ситуаційних задач потребує не тільки прагматичного підходу, але повинна проектуватися на сферу особистісних зацікавлень та пріоритетів, які передбачає ціннісний етап формувального експерименту, що узгоджується з другою педагогічною умовою, скерованою на оволодіння методами і принципами екологічної етики, заснованої на визнанні морального статусу природи та її ціннісного потенціалу. Тут також буде доречним метод аналізу конкретних ситуацій (case-study), що дає можливість всебічного висвітлення проблеми. Як стверджує І. Азізова, ситуаційна домінанта виявляє найбільш актуальну на цей період потребу індивіда. Інтерпретація проблеми сприяє активізації особистісного потенціалу, позаяк, щоб «знайти себе» особистість повинна вибудувати власну систему цінностей, оволодіти творчими підходами до вирішення проблеми, що водночас вимагає етичних проявів, соціальної активності, екологічної імперативності, емпатії тощо (Азізова, 2016).

Наприклад, під час вивчення основних екологічних законів (семінар 1) пропонуємо студентам написати есе на тему «Про що говорить закон Коммонера «усе пов'язане з усім»?». Жанр есе дозволяє зосередитися на суб'єктивних переживаннях, висловлювати спірні судження, вибудувати паралелі та добирати несподівані аналогії. Есеїстична розповідь не потребує ніяких жанрових обмежень, натомість з'являється можливість вловити особистісні ціннісні пріоритети студентів, а в умовах творчого обговорення скоригувати їх згідно з екологічними імперативами.

Зауважимо, що це ж запитання «Про що говорить закон Коммонера «усе пов'язане з усім»?» може лягти в основу тестових завдань, які доцільно використовувати більшою мірою для контролю знань. У нашому варіанті студент має вибрати одну із запропонованих відповідей на поставлене запитання, як-от: будь-яке втручання в роботу збалансованого механізму біосфери викликає відповідну реакцію; відходи самі собою не зникають: вони накопичуються, знову беручи участь в кругообігу речовин і призводять до непередбачених наслідків; штучне введення органічних речовин, які не існують у природі, а створені людиною і беруть участь у живій системі, швидше завдають їй шкоди; природні ресурси не

є нескінченні, тому потрібно їх раціонально використовувати, щоб компенсувати їхню нестачу, яка потребуватиме великих затрат.

Доцільним також є інтегративний аналіз навчальних матеріалів посібників з екології, біології, психології, економіки, права на предмет дослідження у них екологічного імперативу. Відповідно з-посеред наявного комплексу інноваційних навчальних технологій, що використовуються для формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів, маємо обирати передусім ті, що вибудовуються на інтегративній основі із залученням міжпредметних зв'язків.

Не буде помилкою визнати «антеїстичні» світоглядні підвалини екології. Термін «антеїзм» позначає у філософії нерозривну єдність української людини із землею. Вивчення літературних пам'яток України не випадково розпочинається зі «Слова про Ігорів похід», у якому образ рідної землі – центральний. Геопсихічні впливи українського географічного простору досліджував О. Кульчицький. Використовуючи методіку проблемного навчання студентам доцільно запропонувати обговорення феномену «антеїстичного менталітету» у контексті становлення сучасних екологічних пріоритетів. Предметом мозкового штурму, що являє собою пошук нетрадиційних шляхів колективного вирішення проблеми, може стати теза із праці О. Кульчицького «Основи філософії та філософічних наук», що відображає екологоцентричні погляди мислителя: «Геопсихічні чинники формування української психіки тісно пов'язані із відчуттям географічного середовища, природи, її статичних і динамічних процесів, світоглядними настановами лісу, лісостепу та степу. Так, відчуття лісу породжує переживання «стриманості рухомої форми», почуття обачливості і підозрливості, очікування і терплячості, панічності і лякливості; лісостепу – пасивність та обачливість, обережність і компромісність, які часто стають відповідниками станів безтурботливості, ігрових, естетичних та споглядальних настанов, впливів аж до самозречення, пристосування. Світоглядна настанова українського степу – це ентузіастична настанова на стан душі як сп'янілості, розміреності, любові і шалу, зламаності і стрибковості» (Кульчицький, 1995: 132). Означена теза вимагає додаткових коментарів, вона поглиблює ціннісне ставлення до рідної землі, її біологічного розмаїття та культурних ремінісценцій, покладених в основу літературних джерел, усної народної творчості, народних ремесел тощо.

Орієнтаційний етап формування екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коле-

джів засобами інтегративного підходу у нашому дослідженні узгоджується із третьою педагогічною умовою – організація екологічно орієнтованого освітнього середовища як фактора соціалізації та актуалізації особистісного потенціалу студента. На цій стадії формувального етапу найбільш доречним буде метод імітаційного моделювання, як одного із засобів активізації особистісних задатків студентів, ефективності формування їхньої культуротворчої здатності.

На наш погляд, навчальне середовище коледжу може стати імітаційною платформою туристичної діяльності (Тема 9. Вплив туристичної діяльності на природне середовище), у контексті якої до розгляду пропонуються проблеми сільського, екологічного, ділового, медичного, військового туризму, а також розвиток міжнародного, транскордонного туризму, що засвідчує перспективу європейської інтеграції України; досліджуються екологічні наслідки інтенсивної туристичної діяльності та її вплив на стан водних ресурсів, атмосферного повітря, ґрунтового покриву та ін. (Навчально-методичний посібник з екології, 2016). Метод імітаційного моделювання дозволяє не тільки вибудувати онлайн-маршрути, що містять детальний опис локацій, контактну інформацію, геолокацію, їх перевагою є безперешкодний доступ до туристичного об'єкта. Прикладом імітаційного моделювання із одночасним використанням інформаційних технологій навчання може слугувати онлайн-екскурсія до культурно-археологічного центру «Пересопниця», під час якої кожен студент у цій ситуації може «приміряти» на себе роль екскурсовода, супроводжуючи свою розповідь відеоматеріалами із зображенням музейного комплексу, вежі, фортифікаційної споруди XII-XIII ст., не так давно відтвореної садиби княжого дружинника, майданчика для ярмарків, музею давньоруської зброї та обладунків, артефактів доби палеоліту та княжої доби, а особливо визначної рукописної пам'ятки староукраїнської культури – Пересопницького Євангелія. Прикметно, що кожен зі студентів може по-різному розставляти акценти у своїй розповіді, виокремлюючи у ній певні екологічні домінанти, як-от: ландшафт як умова формування культурного середовища, його антропогенні чинники, природні ресурси. Саме історико-культурний контекст поглиблює розуміння відповідальності за збереження оптимального стану довкілля, формуючи засадничі основи екологічної свідомості, що поєднує у собі минуле і перспективи освоєння майбутнього. Імітаційне моделювання є необхідним елементом ділової гри, що сприяє поетапному аналізу інфор-

мації і на її основі прийняттю рішень відповідно до означеної ігрової ситуації.

Формуванню екологічної культури студентів економіко-гуманітарних коледжів значною мірою сприяють різні форми дискусії – «круглий стіл», «засідання експертної групи», форум, симпозіум, дебати. Найбільш інтригуючим методом інтерактивного впливу є оксфордські дебати як соціально-психологічний тренінг, побудований на традиціях британської Палати громад. Адаптовані правила британського формату передбачають інтелектуальні змагання двох команд, кожна з яких повинна аргументовано за заданий проміжок часу репрезентувати свою позицію щодо вирішення гострої наукової, політичної, культурної, у нашому випадку екологічної, суспільно значимої проблеми, висловити власні аргументи «за» і «проти». Важливо, що одна команда активно дошукується усіх «за», виступаючи в ролі пропонента, друга, навпаки, намагається знайти усі можливі «проти», перебираючи на себе роль опонента. Прикметно, що погляди, які виголошують учасники дебатів, можуть не збігатися з їхніми особистими поглядами.

Фахівці у сфері дидактики вищої школи виділяють низку переваг цієї інтелектуальної командної гри, до яких відносять: «Розвиток критичного мислення – дебати виробляють вміння аналізувати, виробляти оптимальне рішення з урахуванням наявних ресурсів, давати оцінку фактам та поєднати їх у тенденцію, оцінювати наслідки та результати дій з точки зору їх ефективності. Розвиток структурного мислення – дебати виховують вміння організувати мисленнєвий процес, структурно викласти свої думки, будувати логічні системи та конструкції та виявляти в них суперечності. Розвиток риторичних навичок – дебати сприяють оволодінню усним мовленням та мистецтвом переконання, розвивають вміння тримати себе перед аудиторією. Накопичення нових знань – дебати дозволяють їх учасникам накопичувати та систематизувати нові знання з різних сфер суспільного життя, крім того, сприяють виробленню системного та об'ємного бачення проблеми» (Посібник з підвищення кваліфікації в сфері дидактики вищої школи, 2012: 203]. Оксфордські дебати дозволяють оволодіти принципами побудови виступу, технікою та необхідними навичками вербальної та невербальної комунікації, вимагаючи не тільки залучення якомога більшої кількості учасників групи, але й їх ретельної попередньої підготовки, дотримання регламенту тощо. Завданням диспуту є завжди генерація нових ідей та думок з приводу означеної теми.

ної проблеми, яка проектується у сферу екології, економіки, права, а тому потребує аргументованої інтегративної основи доведень. Вважаємо за доцільне окреслити певне коло проблем, що можуть бути предметом обговорення на оксфордських дебатах:

1. У ноосферній концепції В. Вернадського актуалізована ідея збалансованого розвитку соціальної, екологічної та економічної сфер. «Ноосфера є новим геологічним явищем на нашій планеті. У ній вперше людина постає могутньою геологічною силою. Перед нею відкриваються найширші творчі можливості» (Вернадський, 2004: 482-483). Чи можемо ми нині підтримати думку В. Вернадського про людину як могутню геологічну силу?

2. Складною дилемою сучасності є узгодження екологічних й економічних інтересів суспільства, які б одночасно забезпечували гарантії захисту прав людини на чисте, здорове, сприятливе для життя природне середовище, що проголошено Конституцією України (Машенков, 2014). Наскільки правомірно нині стверджувати пріоритет екологічної функції держави над економічною?

3. Чи поділяєте ви думку про те, що сталий розвиток країни неможливий без еколого-економічної конвергенції регіонів як вирівнювання економічного та екологічного потенціалів територій на основі перерозподілу фінансових ресурсів з метою стимулювання екологічно сталого розвитку? (Кубатко, 2010: 15-16).

4. Обґрунтуйте «за» і «проти» необхідності зосередження уваги сучасної держави на екологізації економіки, що «передбачає сукупність заходів щодо регулювання та стимулювання природоохоронної діяльності суб'єктів господарювання, котрі здійснюються з метою забезпечення збалансованості соціально-економічної й екологічної систем на принципах сталого людського розвитку» (Тулай, 2016: 208).

5. Чи доцільно вважати екологізацію економічних систем визначальною домінантою парадигмальних змін в економічній теорії XXI століття? (Кульчицький, 2018: 16).

Зрозуміло, що означеною проблематикою не обмежується проведення оксфордських дебатів, оскільки життя диктує щоразу інші, складні і непросто вирішувані питання, які скеровують на пошук нового, неосвоєного простору знань. Так само не варто універсалізувати саму методологію дебатів, оскільки досягнення цілі гарантується тільки комплексом методологічних технологій.

Інноваційна динаміка трансформації знань у нову реальність передбачає не тільки дотримання

логічної послідовності технологій, але й закорінення їх у сферу практично орієнтованої діяльності. Тому наступним етапом визначено *діяльницький*, що потребує реалізації четвертої педагогічної умови: забезпечення соціально-економічної та правової мотивації екологічно доцільної діяльності.

Екологічно доцільною вважаємо діяльність, спрямовану на збереження природної рівноваги та екологічної безпеки, яка гарантується Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища». Основний вектор та етапи реалізації державної екологічної політики визначає також Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 р.», який набрав чинності з 01.01.2020 р. Ним, зокрема, передбачено стабілізацію екологічної ситуації шляхом закріплення змін у системі державного управління, які відбулися шляхом реформування системи державного екологічного управління, імплементації європейських екологічних норм і стандартів, удосконалення систем екологічного обліку та контролю, впровадження фінансово-економічних механізмів стимулювання екологічно орієнтованих структурних перетворень в економіці, впровадження механізмів стимулювання підприємств до енергоефективності, впровадження електронного урядування, поширення екологічних знань, а також підвищення екологічної свідомості суспільства, інформатизації сфери охорони навколишнього природного середовища та природокористування усіх рівнів.

Для формування мотиваційної сфери екологічної діяльності студентів нами апробовані різні варіанти ділової гри, що імітує реальну екологічну практику і вимагає аналізу господарських, правових та економічних ситуацій. Наприклад, вивчаючи проблеми екологічного інспектування, пропонуємо студентам апробувати ролі начальника державної екологічної інспекції, його заступника, державних інспекторів з охорони навколишнього природного середовища, які повинні проаналізувати якість виконаних робіт для розчищення русла річки Устя. Ще однією проблемою може стати аналіз вирубування лісів та проведення нових насаджень, забруднення атмосферного повітря тощо. Для успішного виконання взятих на себе ролей студенти вивчають нормативно-правову базу, працюють з наявною звітністю різних екологічних служб, вивчають методи діагностики стану довкілля, динаміку демографічних зрушень, відпрацьовують моделі професійної діяльності. До контексту моделювання можна долучити карто-

графію джерел забруднення, розробку проектів утилізації побутових відходів та наслідків промислово-транспортних та газових викидів.

Важливу практично-діяльнісну функцію виконують екскурсії з метою ознайомлення зі станом довкілля, виявлення джерел забруднення та їх ліквідації, охорони зелених насаджень, фауни і флори.

Вивчаючи антропогенну діяльність та її вплив на навколишнє середовище (Семинар № 4. Використання природних ресурсів. Методи визначення якості й обсягу забруднення природного довкілля), оволодіваємо якісними та кількісними показниками стану природного довкілля та методами визначення якості та обсягу забруднення. Деталізації освоєної інформації сприяє підготовка рефератів за заданою темою, а саме:

1. Перспективи використання геліоенергетики в світі та Україні.
2. Біологічна зброя як інструмент ураження природного довкілля.
3. Токсичні хімічні елементи та їх негативний вплив на стан здоров'я населення.
3. Хімічна зброя – наслідки, найбільші катастрофи.
4. Альтернативні джерела енергії.
5. Проблеми та шляхи оптимізації вичерпності природних ресурсів.
6. Біоенергетика – енергія майбутнього.
7. Сланцевий газ – проблеми та перспективи використання.
8. Важкі метали – основні джерела їх надходження.
9. Екологічні показники стану атмосферного повітря в Україні (Навчально-методичний посібник з екології, 2016).

Екологічне світовідчуття формується також шляхом участі студентів в екологічних форумах, тижнях екологічної безпеки, культурно-просвітницьких заходах. Ефективним методом поглиблення культурних засад екологічної діяльності є екологічний патруль, що передбачає активну участь студентів у природоохоронній діяльності, екологічне інформування населення та інші екологічно орієнтовані заходи.

Висновки. Отже, формування екологічної культури студентів економіко-правових коледжів може відбуватися на інтегративних засадах. Результативність педагогічних умов та структурно-функціональної моделі забезпечується удосконаленням змістового наповнення та методичного забезпечення курсів «Екологія», «Біологія», «Загальна психологія», «Анатомія», розв'язанням ситуаційних задач, написанням есеїв на проблемну екологічну тему, використанням методів проблемного навчання, проведенням лекцій-бесід, лекцій-дискусій, лекцій-візуалізацій, впровадженням інноваційних технологій, кейс-методів, case-study, мозкового штурму, методу імітаційного моделювання, з допомогою якого навчальне середовище коледжу стає імітаційною платформою туристичної діяльності, соціально-психологічних тренінгів, зокрема оксфордських дебатів, різних форми дискусії – круглих столів, форумів, симпозіумів, дебатів, що в цілому дозволяють сформувавши сучасний екологічний світогляд та усвідомлену готовність природоохоронної діяльності та умов існування і розвитку людської особистості.

Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо у більш розлогіх експлікації педагогічної інноватики для формування екологічної культури студентів економіко-правових коледжів засобами інтегративного підходу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азизова И. Ю. Система методической подготовки студентов-биологов на основе стратегии субъектно-рефлексивного обучения в педагогическом вузе : дис. ... докт. пед. наук : 13:00:02 / Российский государственный педагогический университет им. А. И. Герцена. СПб., 2016. 395 с.
2. Вернадский В. И. Биосфера и ноосфера. М. : Айрис-пресс, 2004. 576 с.
3. Кубатко О. В. Еколого-економічні механізми забезпечення сталого розвитку на рівні регіонів : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.06. Сум. держ. ун-т. Суми, 2010. 21 с.
4. Кульчицький Я. В. Екологізація економічних систем як визначальна домінанта парадигмальних змін в економічній теорії XXI століття. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2018. Т. 28, № 9. С. 16-20.
5. Кульчицький О. Основи філософії і філософічних наук. Мюнхен-Львів, 1995. 164 с.
6. Мамедов Н. М. Культура, Экология, Образование. Москва : РЭФИА, 1996. 52 с.
7. Машненко К. Механізми формування екологічної правосвідомості громадян України. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2014. Вип. 1. URL: [http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2014-01\(11\)/12.pdf](http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2014-01(11)/12.pdf).
8. Навчально-методичний посібник з екології / уклад. Н. В. Трофімчук. Рівне: Приватний вищий навчальний заклад Рівненський економіко-гуманітарний та інженерний коледж, 2016. 89 с.
9. Педагогічні інновації : ідеї, реалії, перспективи : зб. наук. праць (Випуск 4) / ред. кол. : Л. Даниленко (гол. ред.) та ін. К. : Логос, 2001. 168 с.
10. Тулай О. І. Державні фінанси і сталий людський розвиток: концептуальні домінанти та діалектична єдність : моногр. Тернопіль : Екон. думка ТНЕУ, 2016. 414 с.
11. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. К.: «Академвидав», 2006. 352 с.

REFERENCES

1. Azizova I.Yu. (2016) *Sistema metodicheskoy podgotovki studentov-biologov na osnove strategii sub"ektno-refleksivnogo obucheniya v pedagogicheskom vuze* [System of methodical preparation of students-biologists on the basis of strategy of subject-reflexive training in pedagogical high school]. Russian State Pedagogical University. A.Y. Gerzen. SPb. 395 p. (in Russian).
2. Vernadskiy V. I. (2004) *Biosfera i noosfera* [Biosphere and noosphere]. Preface by Balandin R.K. Moscow: Ajry`s press. 576 p.
3. Kubatko O.V. (2010) *Ekologho-ekonomichni mekhanizmy zabezpechennja stalogho rozvytku na rivni rehioniv* [Ecological and economic mechanisms for sustainable development at the regional level]. Sumy. State university. 21 p.
4. Kuljchycykj Ja. V. (2018) *Ekologhizacija ekonomichnykh system jak vyznachaljna dominanta paradyghmaljnykh zmin v ekonomichnij teorii KhKhI stolittja* [Greening of economic systems as a determining dominant of paradigmatic changes in the economic theory of the XXI century]. *Naukovy`j visny`k NLTU Ukrayiny`*. No 9. Pp. 16–20.
5. Kuljchycykj O. (1995) *Osnovy filosofiji i filosofichnykh nauk* [Fundamentals of philosophy and philosophical sciences]. Munich-Lviv, 164 p.
6. Mamedov N. M. (1996) *Kul'tura, Ekologiya, Obrazovanie* [Culture, Ecology, Education]. Moscow: REFIA. 52 p.
7. Mashnenkov K. (2014) *Mekhanizmy formuvannja ekologhichnoji pravosvidomosti ghromadjan Ukrainy`* [Mechanisms of formation of ecological legal consciousness of citizens of Ukraine]. Public administration: theory and practice. Available at: URL: [http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2014-01\(11\)/12.pdf](http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2014-01(11)/12.pdf).
8. Trofimchuk N.V. (2016) *Navchaljno-metodychnyj posibnyk z ekologhiji* [Educational and methodical manual on ecology]. 89 p. (in Ukrainian).
9. L. Danylenko L. (2001) *Pedagoghichni innovaciji : ideji, realiji, perspektyvy : zb. nauk. Pracj* [Pedagogical innovations: ideas, realities, prospects]. Kyiv : Logos. 168 p. (in Ukrainian).
10. Tulai O.I. (2016) *Derzhavni finansy i stalij ljudsjkyj rozvytok: konceptualjni dominanty ta dialektychna jednistj* [Public finance and sustainable human development: conceptual dominants and dialectical unity]: monograph. Ternopil: Ekon. dumka TNEU. 414 p.
11. Ficula M.M. (2006) *Pedagoghika vyshhoji shkoly: navchaljnyj posibnyk* [Pedagogy of higher school: a textbook]. Kyiv: « Akademyv`dav». 352 p.